

ZAMONAVIY SHAROITLARDA TALABALARNING BOSHQARUV MADANIYATINI SHAKILLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI

Z.M.Zarifova

*Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti,
Maktabgacha ta'lim metodikasi kafedrası o'qituvchisi.*

Annotatsiya

Ushbu tadqiqot zamonaviy sharoitlarda talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish yo'nalishlarini o'rganishga bag'ishlangan. Boshqaruv madaniyati talabalarga nafaqat samarali rahbar bo'lish, balki jamiyatda boshqaruv tizimlarini yaratish va rivojlantirishda muhim ko'nikmalarni beradi. Tadqiqotda boshqaruv madaniyatini shakllantirishda ta'lim tizimining roli, innovatsion yondashuvlar va amaliy metodlarning ahamiyati ko'rsatilgan. Shuningdek, boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi hamkorlik, jamiyatdagi ijtimoiy-madaniy omillar va ta'lim jarayonining integratsiyasi haqida fikrlar bildirilgan. Tadqiqot natijalari boshqaruv madaniyatini shakllantirishda ta'lim tizimi va jamiyatning birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab qiladi.

Kalit so'zlar: Boshqaruv madaniyati, talaba, ta'lim tizimi, innovatsion yondashuvlar, rahbarlik ko'nikmalari, jamiyat, ijtimoiy omillar, pedagogik metodlar.

Аннотация

Данное исследование посвящено изучению направлений формирования и развития управленческой культуры у студентов в современных условиях. Управленческая культура играет ключевую роль в подготовке студентов к эффективному руководству и созданию успешных управленческих систем в обществе. В работе рассматривается роль образовательной системы в формировании управленческой культуры, важность инновационных подходов и практических методов. Также обсуждаются вопросы взаимодействия между преподавателями и студентами, влияние социально-культурных факторов и интеграция образовательного процесса. Результаты исследования подчеркивают необходимость совместных усилий образовательной системы и общества для эффективного формирования управленческой культуры.

Ключевые слова: Управленческая культура, студент, образовательная система, инновационные подходы, управленческие навыки, общество, социальные факторы, педагогические методы.

Abstract

This study is dedicated to exploring the directions of shaping and developing managerial culture among students in contemporary conditions. Managerial culture plays a crucial role in preparing students for effective leadership and creating successful management systems in society. The paper discusses the role of the education system in forming managerial culture, the importance of innovative approaches, and practical methods. It also addresses issues related to the collaboration between teachers and students, the influence of socio-cultural factors, and the integration of the educational process. The results of the study emphasize the need for joint efforts of the education system and society to effectively develop managerial culture.

Keywords: Managerial culture, student, education system, innovative approaches, managerial skills, society, social factors, pedagogical methods.

Kirish.

Zamonaviy ta'lim tizimi nafaqat bilim berish, balki talabalarning umumiy rivojlanishini ta'minlashga qaratilgan. Ularning ma'naviy-axloqiy, ijtimoiy va shaxsiy ko'nikmalarini rivojlantirish, ayniqsa boshqaruv madaniyatini shakllantirish, kelajakda muvaffaqiyatli mutaxassis bo'lishiga xizmat qiladi. Shu bois, talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, bugungi kunda har qanday oliy ta'lim muassasasi uchun dolzarb vazifaga aylangan. Boshqaruv madaniyati - bu shaxsning boshqaruv jarayonlarini samarali amalga oshirish, boshqaruv maqsadlariga erishishda ijtimoiy va axloqiy qoidalarga rioya qilish hamda o'zining professional va shaxsiy ko'nikmalarini rivojlantirish qobiliyatidir. Talabalar uchun boshqaruv madaniyati faqatgina nazariy bilimlardan iborat emas, balki real hayotdagi boshqaruv jarayonlarida ham o'zini namoyon etishi kerak. Ularni aniq strategik fikrlash, muammolarni tahlil qilish, jamoa bilan ishlash va kommunikatsiya ko'nikmalarini rivojlantirish zarur. Talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda nazariy bilimlar bilan birga amaliy ko'nikmalarni o'zlashtirish muhim ahamiyatga ega. Boshqaruv nazariyasi, strategik va taktika boshqaruv metodlari, konfliktlarni hal etish kabi fanlarni o'rganish talabalar uchun zaruriy bilim manbaidir. Ammo, faqat nazariy bilimlar bilan cheklanish yetarli emas, amaliyotga oid darslar va seminarlar o'tkazish, real ish muhitida boshqaruv jarayonlarini simulyatsiya qilish talabalarni yaxshi tayyorlashga yordam beradi.¹

¹ Akhmedov, M. A. (2019). The role of managerial culture in modern education systems. Tashkent: Tashkent University Press.

Boshqaruv madaniyati faqat bilimlardan iborat emas, balki shaxsiy axloqiy va ijtimoiy ko'nikmalarni ham rivojlantirishni talab qiladi. Talabalar o'zaro hurmat, adolatli qarorlar qabul qilish, xolis va samarali kommunikatsiya o'rnatish kabi ko'nikmalarni o'rganishlari lozim. Ular jamoada ishlash, etakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish orqali boshqaruv madaniyatini amalda sinab ko'rishlari mumkin. Zamonaviy boshqaruv faqat resurslar bilan ishlash emas, balki inson resurslarini ham samarali boshqarishni o'z ichiga oladi. Talabalar uchun inson psixologiyasi, motivatsiya, jamoa qurish va boshqarish metodlari haqida o'qitish muhimdir. Bu ko'nikmalarni egallagan talaba kelajakda nafaqat o'zini, balki boshqalarni ham muvaffaqiyatli boshqarish imkoniyatiga ega bo'ladi. Hozirgi kunda boshqaruv jarayonlari ko'plab zamonaviy texnologiyalar, raqamli vositalar va innovatsiyalar bilan chambarchas bog'liq. Talabalar uchun informatika va axborot texnologiyalaridan foydalanish, raqamli boshqaruv tizimlarini o'rganish muhimdir. Bu talabalarga biznes va boshqaruvda innovatsion yechimlar yaratishda yordam beradi va ularni raqobatbardosh qiladi. Talabalarda kreativ fikrlashni rivojlantirish, yangi g'oyalarni yaratish va mavjud muammolarga yangicha yondashuvlar topish ko'nikmalarini shakllantirish muhimdir. Boshqaruv jarayonlarida yangi qarorlar qabul qilishda kreativ fikrlash katta rol o'ynaydi, chunki tez o'zgaruvchan sharoitda an'anaviy usullar bilan ishlash yetarli bo'lmasligi mumkin.

Talabalar o'z ichida etakchilik xususiyatlarini rivojlantirishi kerak. Bunda mas'uliyatni o'z zimmlariga olish, guruhni boshqarish va qo'llab-quvvatlash, boshqaruvda ishonchli qarorlar qabul qilish kabi ko'nikmalarni o'zlashtirish muhim. Talabalar etakchilik va boshqaruv mas'uliyatini sezish orqali o'z shaxsiy va professional rivojlanishlarini ta'minlashlari mumkin. Oliy ta'lim muassasalari talabalarining boshqaruv madaniyatini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Ta'lim tizimi, talabalar uchun boshqaruvga oid fanlar bo'yicha ma'ruzalar va amaliy mashg'ulotlar o'tkazish, shuningdek, jamiyatdagi o'zgarishlarga moslashish va jahonning zamonaviy boshqaruv tendensiyalarini o'rganish imkoniyatlarini taqdim etishi kerak. Bunday ta'lim talabalariga nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy tajriba va shaxsiy rivojlanish uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'zlashtirishga yordam beradi. Ta'lim dasturlarida boshqaruv madaniyatiga oid fanlar ko'proq e'tibor qaratilishi lozim. Bu fanlar nafaqat iqtisodiyot yoki menejment sohalari bilan bog'liq bo'lishi kerak, balki ijtimoiy fanlar, psixologiya va madaniyatshunoslikni ham qamrab olgan holda kengaytirish lozim. Boshqaruvga oid kurslar talabalarga tizimli fikrlash, muammolarni tahlil qilish va jamiyatdagi o'zgarishlarga qanday moslashish kerakligini o'rgatishi zarur. Talabalarining boshqaruv madaniyatini shakllantirishda ular o'zlarining tashkiliy faoliyatlarida va jamoaviy ishlarda ishtirok etishlari

muhimdir. Universitetlar turli xil talabalar tashkilotlari, klublar va tadbirlar tashkil etish orqali ularni rahbarlik qilish, muammolarni hal etish va qarorlar qabul qilishda faollikka chaqirishi kerak. Shuningdek, talabalarga real ish sharoitlariga o'xshash simulyatsiya mashg'ulotlari o'tkazish, jamoaviy ishlarni tashkil etish va boshqaruv jarayonlarida ishtirok etish imkoniyatlari berish talabalarni boshqaruv madaniyatini o'zlashtirishga yordam beradi.

3. Mentorlik tizimini joriy etish

Oliy ta'lim muassasalarida mentorlik tizimini rivojlantirish talabalarga boshqaruv madaniyatini shakllantirishda yordam beradigan samarali yo'ldir. Mentorlar tajribali mutaxassislar, professor-o'qituvchilar yoki sohaning muvaffaqiyatli vakillari bo'lishi mumkin. Ular talabalarni o'z faoliyatlarida qo'llab-quvvatlaydi, muammolarni hal qilishga yordam beradi va boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda yo'nalish beradi. Mentorlik tizimi talabalarga o'z maqsadlariga erishishda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo'lgan ijtimoiy va professional ko'nikmalarni o'rgatadi.

Zamonaviy dunyo, texnologiyalar va globalizatsiya natijasida boshqaruv madaniyati doimiy ravishda o'zgarib bormoqda. Oliy ta'lim tizimi bu o'zgarishlarga mos ravishda talabalarining boshqaruv madaniyatini rivojlantirishga harakat qilishi kerak. Bugungi kunda biznes va boshqaruv sohasida kreativlik, innovatsiyalar, moslashuvchanlik va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish kabi yangi tendensiyalar shakllanmoqda. Shu sababli, talabalar boshqaruv jarayonlarini amalga oshirishda zamonaviy texnologiyalardan qanday foydalanishni, raqamli boshqaruv tizimlarini o'rganishni va global iqtisodiy o'zgarishlarga qanday javob berishni bilishlari kerak.²

Zamonaviy sharoitda boshqaruv madaniyatining rivojlanishi uchun talabalarga quyidagi ko'nikmalarni o'rgatish zarur.

1. Innovatsion fikrlash va muammolarni hal qilish – Boshqaruv jarayonlarida yangi g'oyalar yaratish va mavjud muammolarga innovatsion yechimlar topish, biznesda muvaffaqiyatga erishishning asosiy omillaridan biridir. Talabalar o'zlarining kreativ fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish orqali zamonaviy boshqaruv metodlarini o'zlashtirishlari kerak.

2. Axborot va kommunikatsion texnologiyalarni qo'llash – Zamonaviy boshqaruv axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishni talab qiladi. Talabalar internet, raqamli platformalar, ma'lumotlar bazalari va boshqaruv dasturlaridan qanday foydalanishni bilishlari lozim.

² Karimova, S. A. (2021). Innovative methods in education and their impact on students' managerial culture. Journal of Educational Development, 34(2), 45-59.

3. Moslashuvchanlik va tezkor qarorlar qabul qilish – Globalizatsiya va tez o'zgaruvchan sharoitda boshqaruvchilardan tez va samarali qarorlar qabul qilish qobiliyati talab etiladi. Talabalar o'z vaqtida va aniq qarorlar qabul qilish, strategik rejalashtirishni amalga oshirishga tayyor bo'lishlari kerak.

4. Etakchilik va jamoa boshqaruvi – Etakchi sifatida boshqaruvni amalga oshirish, jamoani ilhomlantirish va ularni maqsadga yo'naltirish talabalar uchun muhim ko'nikmalardir. Jamoa boshqaruvi va o'zaro munosabatlarni boshqarish, boshqaruv madaniyatining asosiy tarkibiy qismlaridan biridir.

Zamonaviy sharoitda talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, nafaqat ta'lim muassasalarining, balki jamiyatning ham dolzarb vazifalaridan biridir. Boshqaruv madaniyatini o'rgatish orqali talabalarga nafaqat bilim, balki ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni ham o'rgatish lozim. Bu, o'z navbatida, yoshlarning jamiyatdagi o'rnini va o'zgarishlarga moslashuvchanligini kuchaytiradi, kelajakda ular jamiyatda muvaffaqiyatli boshqaruvchilarga aylanishlariga imkon yaratadi. Zamonaviy sharoitda talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, oliy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri bo'lib qoladi. Talabalar uchun boshqaruv bilimlarini amaliyotda qo'llash, ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni his qilish, kreativ fikrlash va zamonaviy texnologiyalarni boshqaruvda qo'llash kabi ko'nikmalarni rivojlantirish zarur. Bu o'zgaruvchan dunyoda talabalarni muvaffaqiyatli boshqaruvchilar, rahbarlar va mutaxassislar sifatida tayyorlashga yordam beradi, ularning nafaqat shaxsiy, balki jamiyat rivojiga ham hissa qo'shishini ta'minlaydi. Talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda jamiyat va davlatning ham katta o'rnini bor. Oliy ta'lim tizimi va uning rivojlanishi jamiyatning umumiy iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy holatiga bog'liq. Shuningdek, davlat ta'limni modernizatsiya qilish, yoshlarni boshqaruvga oid ko'nikmalar bilan ta'minlash va zamonaviy boshqaruv muhitiga moslashtirishda ko'maklashishi kerak.³

Zamonaviy boshqaruv madaniyati rivojlanayotgan va o'zgarayotgan jamiyatga mos ravishda o'zgarib bormoqda. Raqamli texnologiyalar, global iqtisodiy o'zgarishlar va yangi boshqaruv modellari talabalarning boshqaruv madaniyatiga ta'sir ko'rsatadi. Kelajakda talabalar boshqaruv jarayonlarini amalga oshirishda zamonaviy texnologiyalardan, sun'iy intellektdan, ma'lumotlar tahlili va boshqa innovatsion usullardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Shu bilan birga, boshqaruv madaniyati jamiyatning axloqiy, ma'naviy va ijtimoiy qadriyatlariga asoslanishi zarur. Boshqaruvning etikasi, adolatlilik, xolislik va shaxsiy mas'uliyat kabi asosiy tamoyillar talabalar tomonidan o'zlashtirilishi kerak. Zamonaviy sharoitda

³ Ismailov, A. B., & Mirzaev, A. J. (2020). Socio-cultural factors influencing managerial practices in higher education. *International Journal of Education*, 17(3), 121-134.

talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish ta'lim tizimi, jamiyat va davlatning umumiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Talabalar boshqaruv madaniyatini o'rganish, ijtimoiy va axloqiy mas'uliyatni his qilish, kreativ fikrlash va innovatsion texnologiyalardan foydalanish orqali kelajakda samarali boshqaruvchilar va rahbarlar bo'lishlari mumkin. Oliy ta'lim muassasalari, davlat siyosati va jamiyat o'rtasidagi hamkorlik, talabalarni global boshqaruv amaliyotlariga moslashtirishda asosiy omil bo'lib qoladi. Bu jarayon kelajakda muvaffaqiyatli va mas'uliyatli mutaxassislarni tayyorlashga yordam beradi, shuningdek, jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Zamonaviy boshqaruv madaniyatini shakllantirishda mahalliy tajriba va an'analarning o'rni juda katta. Har bir jamiyatda o'ziga xos boshqaruv uslublari va madaniyatlari mavjud bo'lib, ular talabalarni professional sohada muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashda katta ahamiyatga ega. Mahalliy boshqaruv tizimlari va an'anaviy qadriyatlarni o'rganish, talabalarga o'z mintaqalarida va global miqyosda samarali faoliyat yuritish imkonini yaratadi.

Mahalliy boshqaruv madaniyati – talabalar uchun o'zlarining tarixiy, madaniy va milliy qadriyatlarini saqlab qolgan holda zamonaviy boshqaruvni o'rganishga imkoniyat yaratadi. Jamiyatning boshqaruvga oid an'analari, mas'uliyatni, jamoaviy ishlashni va xususiyatlarni qanday aks ettirishini tushunish talabalar uchun foydali bo'ladi. Mahalliy boshqaruv tizimlari ijtimoiy tizimda o'zaro ishonch, birgalikda qarorlar qabul qilish va adolatni ta'minlashga asoslangan. Talabalar bunday qadriyatlarni o'z faoliyatlarida qo'llash orqali jamiyatda mustahkam ijtimoiy va iqtisodiy aloqalar o'rnatishlari mumkin. Mahalliy boshqaruv tizimlari va madaniy an'analarga asoslanib – talabalarga boshqaruvning samarali uslublari o'rgatish, ularni o'z hududlarida mavjud amaliy tajribalar bilan tanishtirish muhimdir. Oliy ta'lim muassasalari talabalarni mahalliy boshqaruv tajribasini integratsiya qilish orqali mustahkam birgalikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishlari mumkin. Bu orqali talabalar nafaqat global boshqaruv jarayonlarini, balki o'z hududlarida va mamlakatda mavjud boshqaruv muhitiga ham moslashish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Innovatsion ta'lim usullarini qo'llash talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda samarali vosita bo'lishi mumkin. Zamonaviy texnologiyalar va ta'lim metodlari talabalarga boshqaruv jarayonlarini o'rganishda yangi imkoniyatlar yaratadi. Shu bilan birga, yangi ta'lim metodlari talabalarga faqat nazariy bilimlarni emas, balki amaliy ko'nikmalarni ham o'rgatishga imkon beradi.⁴

⁴ Nazarov, B. R. (2022). Pedagogical approaches in shaping leadership qualities among students. Central Asian Journal of Pedagogy, 18(1), 88-102.

- Blended learning (aralash ta'lim) – metodini joriy etish orqali talabalar klassik darslar va onlayn o'quv resurslarini birlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bu metod talabalarga o'z-o'zini rivojlantirish, mustaqil ishlarni bajarish, o'quv materiallarini o'rganish va boshqaruv amaliyotlari haqida yanada kengroq tushuncha olish imkoniyatini beradi. Aralash ta'lim modeli talabalar uchun vaqtni boshqarish, onlayn platformalarda faoliyat yuritish va real ish sharoitlariga yaqin simulyatsiyalarni amalga oshirish imkoniyatlarini yaratadi.

- Case method (holat usuli) – boshqaruv madaniyatini shakllantirishda juda samarali bo'lgan metodlardan biridir. Talabalar o'z bilimlarini amaliyotda qo'llash orqali haqiqiy boshqaruv holatlarini tahlil qilishadi. Bu usul talabalarga boshqaruv tizimlarida yuzaga keladigan murakkab vaziyatlarni hal qilishda zarur ko'nikmalarni o'rgatadi. Case study usuli orqali talabalar real ish muhitida qanday qarorlar qabul qilishni, muammolarni qanday aniqlashni va hal qilishni o'rganadilar.

- Talabalar uchun boshqaruv madaniyati – darslarini o'tkazishda simulyatsiya va o'yinlar samarali vositalardan biridir. Bunday mashg'ulotlar talabalarni real boshqaruv jarayonlarida sinovdan o'tkazish imkoniyatini yaratadi. Masalan, muayyan bir biznes yoki tashkilot holatiga o'xshash vaziyatda talabalar qarorlar qabul qilishlari kerak bo'ladi. Bunday o'yinlar orqali talabalar boshqaruvning turli jihatlarini o'rganib, o'zlarining rahbarlik ko'nikmalarini rivojlantiradilar.

Zamonaviy sharoitda talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish har tomonlama yondashuvni talab qiladi. Oliy ta'lim tizimi, jamiyat va davlatning o'zaro hamkorligi, innovatsion ta'lim usullari va mahalliy boshqaruv tajribasining integratsiyasi talabalarga boshqaruv madaniyatini o'rganishda yordam beradi. Bu jarayon talabalarni jahon bo'ylab samarali faoliyat yuritadigan, ijodiy va mas'uliyatli rahbarlar va mutaxassislar sifatida tayyorlashga yordam beradi. Shuningdek, boshqaruv madaniyati yuqori darajadagi etakchilarni shakllantirish, jamiyatda adolatli va samarali boshqaruvni ta'minlashga xizmat qiladi.⁵

Metodologiya

Tadqiqot metodologiyasi, ilmiy ishda maqsadga erishish uchun qo'llaniladigan metod va usullarni belgilaydi. Ushbu tadqiqotda talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish yo'nalishlarini o'rganish uchun quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llaniladi.

- Tadqiqotda analitik yondashuv yordamida boshqaruv madaniyati sohasidagi mavjud adabiyotlar, ilmiy maqolalar, davlat siyosati va ta'lim tizimidagi yangiliklar tahlil qilinadi. Boshqaruv madaniyatining shakllanish jarayonlari va talabalarga ta'sir

⁵ Tashkent State University of Law. (2023). Strategic approaches to developing leadership skills in modern educational institutions. Retrieved from

qiluvchi omillarni tahlil qilish orqali, zamonaviy boshqaruv madaniyati, uning ahamiyati va rivojlanish yo'nalishlari aniqlanadi.

- Empirik tadqiqot usuli orqali talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyati darajasi o'rganiladi. Bu metodda so'rovnomalar, intervyular va kuzatuvlar yordamida talabalarning boshqaruvga bo'lgan munosabati, boshqaruv ko'nikmalarini qanday rivojlantirayotgani va bu jarayonda o'zgarishlarni qanday qabul qilayotgani tahlil qilinadi.

- Komparativ tahlil usuli yordamida turli mamlakatlar va hududlarda talabalar boshqaruv madaniyatini shakllantirishda qo'llaniladigan metod va yondashuvlar o'rganiladi. Bu metod orqali, xalqaro tajribalar va mahalliy boshqaruv tizimlari taqqoslanadi va samarali metodlar aniqlanadi. O'rganilgan tajribalar, o'zbek ta'lim tizimida boshqaruv madaniyatini shakllantirishda qo'llanilishi mumkin bo'lgan innovatsion usullarni aniqlashga yordam beradi.

- Holat usuli yordamida talabalar boshqaruv madaniyatini o'rganishdagi muvaffaqiyatli holatlar va muammolar tahlil qilinadi. Bunda haqiqiy boshqaruv jarayonlari yoki boshqaruv tizimida yuzaga kelgan muammolar asosida o'quv holatlari yaratiladi va talabalarga amaliy masalalar yechimi taklif etiladi. Bu usul talabalar uchun boshqaruv jarayonlarini to'g'ri tushunishga va real hayotdagi muammolarni hal qilishga yordam beradi.

- Kvalitatif tadqiqotda, intervyular va fokus guruhlar yordamida talabalarning boshqaruv madaniyati haqida fikrlari, qarashlari va tajribalari o'rganiladi. Bu usul yordamida talabalarning boshqaruv sohasidagi ehtiyojlari, kutgan natijalari va mavjud muammolarni chuqurroq tushunish imkoniyatiga ega bo'lamiz. Fokus guruhlar orqali turli yoshdagi va ijtimoiy guruhdagi talabalar bilan muloqot o'rnatilib, ularning boshqaruv madaniyatiga bo'lgan qarashlari o'rganiladi.⁶

- Tadqiqot davomida olingan empirik ma'lumotlar statistik tahlilga solinadi. Talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyati bilan bog'liq o'zgarishlarni kuzatish va ularni statistik usullar yordamida tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Boshqaruv madaniyati darajasi va unga ta'sir etuvchi omillar o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanadi.

- Tadqiqotda boshqaruv madaniyati bo'yicha mavjud ilmiy va amaliy adabiyotlarni tahlil qilish orqali, ushbu sohadagi mavjud bilimlar va yondashuvlar o'rganiladi. Bu metod, talabalarning boshqaruv madaniyatini o'rganishning ilmiy asoslarini belgilash va soha bo'yicha ilmiy qarashlarni kengaytirish uchun muhimdir.

- Ekspertlar bilan o'tkaziladigan baholash jarayoni yordamida talabalar boshqaruv madaniyati sohasidagi tajribali mutaxassislarning fikrlari o'rganiladi. Ekspertlar

⁶ Bakhtiyorova, Z. F. (2021). Social integration in education and its impact on managerial culture. Social Sciences and Education Review, 25(4), 202-213.

tomonidan taqdim etilgan fikrlar, boshqaruv madaniyatining o'zgarishlari va rivojlanishi haqida chuqur tushuncha beradi, shuningdek, talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishda qanday yondashuvlar samarali bo'lishini aniqlashga yordam beradi.

Tadqiqot metodologiyasi boshqaruv madaniyati, talabalarning rivojlanishi va jamiyatdagi boshqaruv jarayonlarini o'rganishga yordam beruvchi keng qamrovli usullardan tashkil topgan. Bu metodologiya yordamida talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyati shakllanishi va rivojlanishini chuqur o'rganish, jamiyatda boshqaruvning samarali tizimini yaratish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni aniqlash mumkin. Tadqiqot metodologiyasi orqali olingan natijalar, ilmiy va amaliy tavsiyalar bilan ta'minlab, talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirishga qaratilgan strategiyalarni ishlab chiqish imkoniyatini yaratadi. Tadqiqotning kutilgan natijalari talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyatining shakllanishi va rivojlanishi jarayonlarini chuqurroq o'rganishga, talabalar uchun samarali o'quv metodlari va tavsiyalarni ishlab chiqishga qaratilgan bo'ladi. Shuningdek, bu tadqiqot, talabalarni boshqaruv madaniyati sohasidagi nazariy va amaliy bilimlar bilan ta'minlab, ularni kelajakda jamiyatda boshqaruv tizimlarida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga tayyorlashga yordam beradi. Tadqiqot orqali olingan ma'lumotlar, ta'lim tizimi va boshqaruv madaniyati rivojlanishiga xizmat qiluvchi ilmiy va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga imkon yaratadi. Tadqiqot metodologiyasi, boshqaruv madaniyatini shakllantirishning turli jihatlarini va usullarini o'rganishga yo'naltirilgan kompleks yondashuvni o'z ichiga oladi. Talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda amaliyotga asoslangan yondashuvlar, innovatsion ta'lim metodlari, empirik tadqiqotlar va nazariy asoslar o'zaro bog'langan holda ishlatiladi. Ushbu metodologiya, talabalarga boshqaruv tizimlarida samarali ishlash va rahbar sifatida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan bilim va ko'nikmalarni taqdim etadi.

Muhokama

Tadqiqotda talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish yo'nalishlari o'rganildi. Boshqaruv madaniyati, jamiyatda boshqaruv jarayonlarini samarali boshqarish, qarorlar qabul qilish va maqsadlarga erishish uchun zarur bo'lgan muhim omil sifatida talabalarning kelajakdagi faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi. Shu nuqtai nazardan, talabalarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirish nafaqat ta'lim tizimining samaradorligini oshiradi, balki jamiyatdagi boshqaruv tizimining barqarorligi va rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot davomida boshqaruv madaniyatining talabalarning shaxsiy va professional rivojlanishida muhim rol o'ynashi ko'rsatildi. Boshqaruv madaniyati talabalarga o'zaro hurmat, adolat, mas'uliyat va ijtimoiy muvozanat kabi asosiy qadriyatlarni o'rgatadi. Bunday

qadriyatlar esa, o'z navbatida, kelajakdagi rahbarlar va mutaxassislarning faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi. Ta'lim tizimi talabalarga boshqaruv madaniyatini shakllantirishda asosiy o'quv vositasi bo'lib xizmat qiladi. Shu sababli, ta'lim tizimida boshqaruv madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan maxsus dasturlar va kurslar tashkil etilishi zarur. Bu esa, o'z navbatida, jamiyatda boshqaruvni samarali olib borish uchun zarur bo'lgan rahbarlarni tayyorlashga xizmat qiladi. Boshqaruv madaniyatini shakllantirishda zamonaviy innovatsion yondashuvlar muhim o'rin tutadi. Tadqiqotda talabalarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda interaktiv mashg'ulotlar, amaliy holatlar (case-study), va guruh ishlari kabi usullarning samarali ekanligi ko'rsatildi.⁷

Ushbu usullar talabalarga boshqaruv masalalarini amaliy tarzda tushunishga va real muammolarni hal qilishda yangi yondashuvlarni sinab ko'rishga imkon beradi. Innovatsion yondashuvlar orqali talabalar o'z fikrlarini erkin ifodalash, muloqotda bo'lish va jamoada ishlash ko'nikmalarini rivojlantirishadi. Bu esa, boshqaruv madaniyatini shakllantirish jarayonining muhim jihatini hisoblanadi. Boshqaruv madaniyatining shakllanishida ijtimoiy va madaniy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Talabalar o'rtasidagi boshqaruv madaniyati, faqat ta'lim jarayonida emas, balki ijtimoiy hayotda ham rivojlanadi. Jamiyatdagi turli guruhlarining boshqaruvga bo'lgan munosabati, ularning madaniy qadriyatlari, an'analari va ijtimoiy tajribalari talabalar boshqaruv madaniyatini qanday qabul qilishini belgilaydi. Shunday qilib, talabalarning boshqaruv madaniyati shakllanishi jarayoni ularning atrof-muhitiga va ijtimoiy-madaniy sharoitlariga bevosita bog'liqdir. Bu omillarni inobatga olgan holda, boshqaruv madaniyatini shakllantirishda talabalarga individual yondashuv va ijtimoiy-psixologik yordam ko'rsatish zarur.

Tadqiqotda talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyati darajasini o'lchashda mavjud ijtimoiy-psixologik omillarni tahlil qilish muhim ahamiyatga ega. Talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyati darajasi bir xil emas, chunki bu jarayon turli omillarga, jumladan, oilaviy tarbiya, o'qituvchi va o'quv muhitiga bog'liq. Tadqiqotda aniqlanganidek, talabalar o'rtasidagi boshqaruv madaniyati darajasi o'qituvchilarning boshqaruv uslublari va ta'lim metodologiyasiga bog'liq. Shuningdek, talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyati shakllanishiga yordam beradigan o'qituvchi va rahbarlarning etakchilik qobiliyatlari ham muhim ahamiyatga ega. Ta'lim tizimida rahbarlarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan ta'lim-tarbiya jarayonlari ishlab chiqilishi kerak. Tadqiqot davomida boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirishda qo'llaniladigan amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Birinchi navbatda, ta'lim tizimida boshqaruv madaniyatini rivojlantirishga qaratilgan

⁷ Bakhtiyorova, Z. F. (2021). Social integration in education and its impact on managerial culture. Social Sciences and Education Review, 25(4), 202-213.

maxsus kurslar va o'quv dasturlarini joriy qilish zarur. Shuningdek, talabalar uchun boshqaruv ko'nikmalarini o'rgatish maqsadida turli amaliy mashg'ulotlar, seminarlar va treninglar tashkil etilishi lozim.

Talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyatini rivojlantirish uchun guruh ishlari, amaliyotlar va boshqaruv masalalariga oid loyihalar orqali talabalar o'z tajribalari bilan baham ko'rishlari mumkin. Boshqaruv madaniyati tushunchasini yanada rivojlantirish uchun, shuningdek, talabalar o'rtasida etakchilik va rahbarlik ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlarni ishlab chiqish kerak. Talabalar o'rtasida boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, zamonaviy ta'lim tizimining eng dolzarb masalalaridan biridir. Boshqaruv madaniyatini shakllantirish orqali talabalar o'zaro hamkorlik, muammolarni hal qilish, boshqaruv ko'nikmalarini rivojlantirishga erishadilar. Shuningdek, boshqaruv madaniyatining shakllanishi jamiyatda samarali boshqaruv tizimining asosini tashkil etadi. Tadqiqotda taqdim etilgan amaliy tavsiyalar va innovatsion yondashuvlar boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega bo'lib, kelajakda samarali boshqaruv tizimlarini yaratish uchun zarur asoslarni beradi.

Xulosa

Ushbu tadqiqot talabalarning boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish yo'nalishlarini o'rganishga bag'ishlangan bo'lib, boshqaruv madaniyatining ta'lim tizimida o'rni va uning kelajakdagi rahbarlarni tayyorlashdagi muhimligini ko'rsatdi. Boshqaruv madaniyati, nafaqat o'zaro aloqalar va ijtimoiy mas'uliyatni rivojlantirishda, balki jamiyatda samarali boshqaruv tizimlarini yaratishda ham katta ahamiyatga ega. Tadqiqotda, boshqaruv madaniyatini shakllantirish jarayonida innovatsion ta'lim metodlari va amaliy yondashuvlar, masalan, interaktiv mashg'ulotlar, guruh ishlari va real holatlar asosidagi tahlillarning samarali ekanligi ko'rsatilgan. Bular, talabalarni boshqaruv masalalariga yangi yondashuvlar bilan qarashga va amaliy ko'nikmalarni rivojlantirishga imkon yaratadi. Shuningdek, talabalarning boshqaruv madaniyati darajasi, ularning shaxsiy va professional rivojlanishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik omillar va ta'lim muhitiga bog'liq ekanligi aniqlangan. Kelajakda boshqaruv madaniyatini shakllantirish jarayonini yanada samarali amalga oshirish uchun ta'lim tizimida maxsus kurslar, treninglar va boshqaruvga oid amaliyotlarni joriy etish zarur. Shu bilan birga, boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda o'qituvchilarning rahbarlik qobiliyatlari va o'quv dasturlarining innovatsion jihatlari alohida o'rin tutishi kerak. Tadqiqot davomida ishlab chiqilgan tavsiyalar, talabalarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan amaliy yondashuvlar va kurslar ta'lim tizimida rahbarlarni tayyorlashga qo'shimcha ravishda muhim asos bo'lib xizmat qiladi.

Boshqaruv madaniyati nafaqat shaxsiy rivojlanishni, balki jamiyatda samarali va barqaror boshqaruv tizimlarining shakllanishini ta'minlashga xizmat qiladi. Shuning uchun, boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish jarayonini samarali boshqarish, ta'lim tizimi va jamiyatning kelajagi uchun katta ahamiyatga ega.

Tadqiqot davomida, boshqaruv madaniyatini shakllantirishda pedagogik yondashuvlarning muhimligi ta'kidlangan. O'qituvchilar va rahbarlar tomonidan qo'llaniladigan boshqaruv uslublari, talabalarining boshqaruv madaniyatiga ta'sir ko'rsatadi. Shu bois, ta'lim jarayonida o'qituvchilarning boshqaruv madaniyati va rahbarlik ko'nikmalarini rivojlantirish uchun maxsus treninglar va seminarlarga e'tibor qaratish zarur. Tadqiqotda ishlab chiqilgan tavsiyalar, boshqaruv madaniyatini shakllantirish uchun zamonaviy metodologiyalarni va amaliy yondashuvlarni taqdim etdi. Bu yondashuvlar nafaqat talabalarni boshqaruv madaniyati sohasida ma'lum bir darajaga olib chiqishga, balki ularni kelajakda samarali rahbarlar sifatida tayyorlashga xizmat qiladi. Bundan tashqari, talabalarga boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda guruh ishlari, amaliyotlar, case-study (real holatlarni o'rganish) kabi usullardan keng foydalanish kerakligi aniqlangan.

Xulosa qilib aytganda, talabalarining boshqaruv madaniyatini shakllantirish va rivojlantirish, ta'lim tizimining strategik vazifalaridan biri hisoblanadi. Boshqaruv madaniyati, nafaqat jamiyatda yuqori malakali rahbarlarni tayyorlash, balki umumiy ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Talabalarga boshqaruv madaniyatini o'rgatish va rivojlantirish jarayoni butun ta'lim tizimi va jamiyat tomonidan qo'llab-quvvatlanishi zarur. Bu esa, o'z navbatida, davlatning ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishiga katta hissa qo'shadi. Shunday qilib, boshqaruv madaniyatini shakllantirish jarayonida tizimli yondashuv va innovatsion pedagogik metodlardan foydalanish, talabalarining kelajakdagi rahbar sifatidagi faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayonni rivojlantirish uchun ta'lim tizimining barcha qatlamlari, shu jumladan o'qituvchilar, talabalar va boshqaruv organlari o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akhmedov, M. A. (2019). The role of managerial culture in modern education systems. Tashkent: Tashkent University Press.
2. Karimova, S. A. (2021). Innovative methods in education and their impact on students' managerial culture. Journal of Educational Development, 34(2), 45-59.
3. Ismailov, A. B., & Mirzaev, A. J. (2020). Socio-cultural factors influencing managerial practices in higher education. International Journal of Education, 17(3), 121-134.

4. Nazarov, B. R. (2022). Pedagogical approaches in shaping leadership qualities among students. *Central Asian Journal of Pedagogy*, 18(1), 88-102.
5. Tashkent State University of Law. (2023). Strategic approaches to developing leadership skills in modern educational institutions. Retrieved from
6. Bakhtiyorova, Z. F. (2021). Social integration in education and its impact on managerial culture. *Social Sciences and Education Review*, 25(4), 202-213.
7. Zarifova, Z. M. (2024). Pedagoglarning Boshqaruv Madaniyatini Rivojlantirishda Qo'Yiladigan Ma'naviy-Ahloqiy Talablar. *Scientific Impulse*, 2(20), 512-517.
8. Зарифова, З. М. (2024). ОБРАЗОВАНИЕ И ВОСПИТАНИЕ ПЕДАГОГОВ И ДЕТЕЙ В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЯХ СОТРУДНИЧЕСТВО С РОДИТЕЛЯМИ. *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI*, 3(29), 289-294.
9. Zarifova, Z. M. (2024). FORMATION OF MANAGEMENT CULTURE AMONG PRESCHOOL EDUCATION PRACTITIONERS. *PEDAGOG*, 7(4), 590-597.
10. Zarifova, Z. M. (2024). EDUCATION AND UPBRINGING OF TEACHERS AND CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATIONAL ORGANIZATIONS, COOPERATION WITH PARENTS. *JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH*, 7(4), 139-143.
11. Zarifova, Z. M. THEORETICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF MANAGERIAL CULTURE OF FUTURE EDUCATORS.